

חבל נחלתו

ארבעה מינים מא"י ינהגו או לפי האג"מ בקניה בהבלעה מישראל, או לפי החלקת יעקב בקניה מנכרי.³

סימן מב

לדון כף זכות

שאלה

וכן הגמרא בשבועות (ל ע"א) כותבת: "ד"א: בצדק תשפוט עמיתך – הוי דן את חבירך לכף זכות".

ומפרש רש"י בשבועות: "הוי דן את חבירך לכף זכות – ולא בדין בעלי דינים הכתוב מדבר אלא ברואה חבירו עושה דבר שאתה יכול להכריעו לצד עבירה ולצד זכות הכריעו לזכות ואל תחשדהו בעבירה".

וכן הרמב"ם בספר המצוות (מ"ע קעז) מסביר שלדון לכף זכות הוא חלק ממצוות 'בצדק תשפוט עמיתך' וז"ל: "ויש בו עוד שראוי לדון את חבירו לכף זכות (שבועות וספרא שם) ולא יפרש מעשיו ודבריו אלא לטוב וחסד". ומשמע שהוא חלק מן המצוה.

והחינוך (מצוה רלה) הוסיף במצוה זו: "ועוד יש בכלל מצוה זו לדון את חבירו לכף זכות ולא יפרש מעשיו ודבריו אלא

האם לדון לכף זכות היא מצוה מן התורה או מידה מן המידות הטובות?

תשובה

א. בחומש ויקרא (יט, טו) נאמר: "לא תעשו עול במשפט לא תשא פני דל ולא תהדר פני גדול בצדק תשפט עמיתך".

בפשטות כל הפסוק מדבר בציוויים על דיינים הדנים בבית דין ואף המילים: "בצדק תשפט עמיתך" היא הוראה לדיין בעת הדיון בבית הדין שלא להפלות בין בעלי הדין ולא בעניינים שבין אדם לחבירו. אעפ"כ רש"י מפרש: "בצדק תשפט עמיתך – כמשמעו. דבר אחר הוי דן את חבירך לכף זכות".¹ ומקורו בספרא קדושים (פרשה ב פרק ד).

3. הערת הרה"ג יעקב אריאל רב העיר רמת-גן: חילוק התוס' בפסחים בין הוצאה לסחורה לבין אכילה לא מובן, מה הסיבה לחילוק זה? ויש גורסים בדבריהם להפך. לכן נראה שעיקר האיסור הוא כדעת ה"ש בגלל הביעור שצריך להיות בארץ ובאתרוג ספק אם יש בכלל ביעור כי הוא דר באילן משנה לשנה ללא הפסק. אך גם אם נניח שהגל הזה של האתרוגים שנקטפו לכבוד חג הסוכות יש לו ביעור אפשר לייצא את האתרוגים ולהודיע ללקוחות שירקחו מהם מרקחת ויאכלו עד טו בשבט (הסברה נותנת שהביעור אינו לפני תאריך זה). ועיין מש"כ באהלה של תורה ח"ג סי' ח.

1. וכ"כ: הלכות גדולות (סי' נ הל' הדיינין), רי"ף שבועות (יג ע"ב), רא"ש (שבועות פ"ד סי' ג), סמ"ק (מצוה ח).

חבל נחלתו

ובפירוש המשנה מרחיב הרמב"ם את החיובים הנובעים מהלכה זו (אבות פ"א מ"י): "והי דן את כל האדם לכף זכות – עניינו, שאם יהיה אדם שאינו ידוע לך², לא תדע האם צדיק הוא או רשע, ותראה עושה מעשה או אומר דבר, שאם יפורש באופן מה הריוה טוב, ואם תפרשהו באופן אחר הרי הוא רע – פרשהו כטוב, ואל תחשוב בו רע. אבל אם היה איש ידוע שהוא צדיק, ומפורסם במעשי הטוב, ונראה לו מעשה שכל תכונותיו יורו על היותו מעשה רע, ואין להכריע בו שהוא מעשה טוב אלא בדוחק רב מאד ובאפשרות רחוקה – צריך לפרש אותו כטוב, הואיל ויש צד אפשרות להיותו טוב, ואין מותר לחושדו, ועל זה יאמרו: 'כל החושד כשרים לוקה בגופו'. וכן אם היה רשע ונתפרסמו מעשיו, ואחר כך ראינוהו עושה מעשה שראיותיו כולן מורות שהוא טוב, ובו צד אפשרות רחוקה מאד לרע – צריך להשמר ממנו, ולא להאמין בו טוב, הואיל ויש בו אפשרות לרע, אמר (משלי כו, כה): 'כי יחנן קולו אל תאמן בו, כי שבע תועבות בליבו'. ואם היה בלתי ידוע, והמעשה נוטה אל אחד משני הקצוות – צריך בדרך המעלה³ שידון

לטוב". וסיים החינוך את המצוה: "ונוהגת מצוה זו בכל מקום ובכל זמן בזכרים, שהן חייבין לדון ולא הנקבות. ואולם גם הנקבות חייבות במה שאמרנו שהוא בכלל מצוה זו, והוא לדון החבר לכלל זכות".

עולה לכאורה דבר מיוחד בגדר המצוה, והוא שלמצוה חלק נוסף שלא כתוב בתורה בפירוש, והוא כולל גם את הנשים וגם אנשים שאינם דיינים. וצ"ב האם חלק זה של המצוה חיובו מן התורה, כפי המשתמע מהרמב"ם וס' החינוך, או שהלימוד מן התורה אסמכתא בלבד.

ב. העיון ברמב"ם במקומות בהם הביא דין זה מעורר קושיות. מספר המצוות משמע שהיא מצוה מן התורה. לעומת זאת בספר הי"ד הביא זאת הרמב"ם רק כמידת חסידות. ז"ל בהלכות דעות (פ"ה ה"ז): "תלמיד חכם לא יהא צועק וצוחח בשעת דבורו כבהמות וחיות, ולא יגביה קולו ביותר אלא דבורו בנחת עם כל הבריות, וכשידבר בנחת יזהר שלא יתרחק עד שיראה כדברי גסי הרוח, ומקדים שלום לכל האדם כדי שתהא רוחן נוחה הימנו, ודן את כל האדם לכף זכות, מספר בשבח חבירו ולא בגנותו כלל"...

- בתרגום הר"ש אבן תיבון: "ענינו כשיהיה אדם שלא תדע בו אם צדיק הוא אם רשע ותראהו שיעשה מעשה או יאמר דבר שאם תפרשהו על דרך אחת יהיה טוב"..." ובתרגום הרב קאפח: "ענינו שאם היה אדם בלתי ידוע אצלך, שאינך יודע אם הוא צדיק או רשע, וראית שעשה מעשה או שאמר דבר אם תפרשהו באופן מסויים הרי הוא טוב"..." וכתב על כך הרב קאפח בהערה (מס' 40): "בנדפס השמיט 'בלתי ידוע אצלך' וכדרכו להשמיט הכפילויות". (הנוסח המובא למעלה מפרויקט השו"ת הוא הפירוש על אבות שיצא לאור בתרגום מתוקן ומדוייק על ידי הרב יצחק שילת בירושלים, תשנ"ד). ועיין לקמן שאולי יש נ"מ בהסבר הרמב"ם מחמת הגירסאות.
- בתרגום הר"ש אבן תיבון תרגם: "צריך בדרך החסידות". ובתרגום הר"י קאפח תרגם: "צריך בדרך החסידות".

לכף זכות, איזה משני הקצוות שתהיה".

ברמב"ם חלוקה לארבע הלכות:

א] אדם שאינו ידוע ודבריו או מעשיו ניתנים להתפרש לטוב או לרע – החיוב מהתורה לדונו לטוב.

ב] אדם צדיק ומפורסם בכך ומעשיו ניתנים להתפרש רק בדוחק לטוב – אעפ"כ התורה צייתה לדונו לזכות והחושד בו לוקה בגופו.

ג] אדם רשע ומעשהו נראה לטוב אעפ"כ צריך להישמר מאותו אדם ואין צורך לדונו לכף זכות.

ד] אדם בלתי ידוע ומעשיו ניתנים להתפרש לטוב או לרע – בדרך חסידות יש לפרשו לטוב.

לשון הרמב"ם קשה כיון שאין מובן מה החילוק בין המקרה הראשון למקרה האחרון, בשניהם המדובר באדם לא ידוע ואעפ"כ בראשון צריך לדונו מד"ת ובאחרון רק ממידת חסידות.

ג. ביאור לשיטת הרמב"ם כתב החפץ חיים בפתיחה לספרו (מקור חיים אות ג) שהביא עשין ול"ת שעובר בסיפור לה"ר, וז"ל: "ואל יתפס עלי הקורא לאמר שבוודאי הרמב"ם חולק על רבינו יונה והסמ"ג והסמ"ק וסובר שהוא רק מדה בעלמא ולא מ"ע, והראיה שהרמב"ם כתב שם בסוף מאמרו במשנה הנ"ל שהוא מדרכי החסידות. דזה אינו, דהרמב"ם איירי שם באדם שאין אני מכירו אם הוא צדיק אם רשע לזה בודאי אין אני מחויב מן התורה לדונו לכף זכות רק מדה טובה בעלמא. וכן ברמב"ם בפ"ו מהל' דעות בהלכה ושמנה זה בין מידותיו של ת"ח, ומשמע שהוא רק מדה בעלמא התם איירי ג"כ בכהאי גוונא, ותדע דהא העתיק שם לשון המשנה דאבות והוי

דן את כל האדם לכף זכות אבל אגן איירינן באיש שאני מכירו שאינו רשע רק מן הבינונים שם הוא חיובא דאורייתא, והראיה מהרמב"ם גופא בסה"מ במצוה קע"ז הנ"ל כתב בהדיא: "ובכללם ג"כ שיתחייב שידין את חבירו לכ"ז, מלשון שיתחייב משמע בהדיא דאיירי בכל אדם דהתרי"ג מצוות נאמרו לכל ישראל. וראה כי דברינו אמת דבמשנה דאבות וכן ברמב"ם הל' דיעות הנ"ל דאיירי במדות נאמרו והוי דן את כל אדם לכ"ז, ובמימרא דשבועות הנ"ל ובסה"מ הנ"ל דאיירי בביאור המ"ע דבצדק וכו' נאמרו והוי דן את חבירך לכ"ז, חבירך משמע שעתה מכירו שאינו רשע..."

היינו, החפץ חיים מבאר את הרמב"ם ששלושת המקרים הראשונים חיובם מן התורה כמצוה על כל ישראל ושלושתם עוסקים באדם מוכר. המקרה הרביעי מדבר באדם שאינו מוכר ומעשהו יכול להתפרש לטוב או לרע וכאן מידת חסידות לדונו לכף זכות.

סיוע לחלוקת הח"ח ניתן להביא מהסמ"ק (מצוה ח) שכלל לדון לכף זכות בתוך מצות 'ואהבת לרעך כמוך', וכתב: "לאהוב את חבירו דכתיב (ויקרא י"ט) ואהבת לרעך כמוך, ובכלל זה הבא' שלום שבין אדם לחבירו ומכריעו לכף זכות". משמע שלגבי חבירו מבין זאת כמצוה מן התורה ולא אך כמידה טובה.

ד. על פירושו של הח"ח לפה"מ ברמב"ם עומדת הקושיה שהזכרנו לעיל: מדוע הרמב"ם לא הביא חילוקים אלו להלכה בספר הי"ד החזקה. קושיה נוספת על פי הח"ח ברמב"ם היא מה המקור לכל החיובים שהזכיר הרמב"ם האם כולם כלולים, כפי שהבין הח"ח, בציווי התורה

חבל נחלתו

והשכמת בית המדרש, והמגדל בניו לתלמוד תורה, והדן את **חברו** לכף זכות". וכל הדברים המנויים כאן אינם מעיקר הדין אלא לפני משורת הדין.

ה. אולם לענ"ד דברי הרמב"ם מתפרשים כדברי רבינו יונה בפירושו לאבות שכתב: "והוי דן את כל האדם לכף זכות – זה מדבר עם אדם שאין יודעין בו אם הוא צדיק ואם הוא רשע. ואם מכירין אותו והוא איש בינוני פעמים עושה רע ופעמים עושה טוב ואם יעשה דבר שיש לדונו לכף חובה יש לדונו לזכות בשיקול או אפילו לפי הנראה נוטה לכף חובה יותר אם משום צד ענין יכול לדונו לזכות יש לו לומר לטובה נתכוון. אבל אין הדברים בצדיק גמור ולא ברשע גמור כי הצדיק אפי' במעשה שכלו רע ונוטה לכף חובה מכל עבר ידינהו לטובה לאמר, כי שגגה היתה שיצאה מלפני השליט והנה ניחם והביט ובקש מחילה, וכמו שאמרו חז"ל אם ראית תלמיד חכם שעבר עבירה בלילה אל תהרהר אחריו ביום שמא עשה תשובה, שמא ס"ד אלא אימא ודאי עשה תשובה, פי' שמא ס"ד כיון שהוא ת"ח ועד עתה לא אירע דבר קלקלה בידו על כל פנים מיד עשה תשובה. הנה לך כי אין לדון לכף חובה הצדיק גמור לעולם וממנו לא הוצרך לו והוי דן את כל האדם לכף זכות גם מן הרשע הגמור לא אמר. אפי' מעשהו כלו טוב ואין נראה לחוש עליו משום צד עון יש לאדם לדונו לכף חובה ולומר לפני עשה ואין תוכו כברו וכמו שנאמר [משלי כ"ו כ"ה] כי יחנן קולו אל תאמן בו כי שבע תועבות בלבו וכ"כ הרמב"ם ז"ל".

רבינו יונה מחלק את המקרים לשלשה. אדם שאין יודעים בו אם הוא צדיק או

'בצדק תשפוט עמיתך'. ומדוע המדרשים וש"ס לא הביאו את כל ההלכות הללו.

נראה לענ"ד שהח"ח למד מתרגום הר"ש אבן תיבון (שהבאנו את דבריו והערת הר"י קאפח בהערה 2). ועמד על כך שבמקרה האחרון מוזכר שהוא מעשה חסידות, ועל כן כדי לתרץ את החילוק בין החיוב הראשון והאחרון הרגיש בכך שבאחרון כתוב שהוא בלתי ידוע לך וכן המעשה יכול להתפרש לשני צדדים, בעוד שבראשון מדובר רק על המעשה ומשמע שהאיש ידוע לך. אולם עפ"י תרגומי הרב קאפח זצ"ל ויבלח"א הרב שילת אין הבדל בין המקרה הראשון לאחרון, וממילא לא ניתן לסמוך על הדיוק של הבדל הביטוי בין הרישא ברמב"ם לסימומו.

אף הדיוק שדייק הח"ח בין 'חבירו' ל'כל אדם' אף הוא אינו מוכרח. יעויין בדברי השאילתות דרב אחאי (פרשת שמות שאילתא מ) שכתב: "שאילתא דאסיר להון לדבית ישראל למיחשד חד על חבריה אלא לידייניה לכף זכות דתניא הדין את חבירו לכף זכות דנין אותו מן השמים לכף זכות". ונראה שהבין זאת כמידת חסידות ואעפ"כ כתב 'חבירו'.

וכן בספר חסידים (סי' לא) כתב: "והוי דן את כל האדם לכף זכות וזוהו שאמרה תורה (ויקרא י"ט ט"ז) בצדק תשפוט עמיתך". ולומד מהפסוק בתורה לכל אדם.

חלוקת הח"ח בין כל אדם לבין מי שמוכר לו נסתרת אף מדברי הגמרא כאמור בשבת (קכו ע"א): "אמר רב יהודה בר שילא אמר רבי אסי אמר רבי יוחנן: עשה דברים אדם אוכל פירותיהן בעולם הזה, והקרן קיימת לו לעולם הבא. ואלו הן: הכנסת אורחין, וביקור חולים, ועיון תפלה,

משמע שהבין זאת כמצוה מן התורה. ונראה לענ"ד שאף הרמב"ם הבין כן, שחלוקת המקרים היא לשלשה כששני המקרים הקיצוניים (צדיק ורשע) אינם קשורים ישירות לדון לכף זכות. אלא שבניגוד לרבינו יונה שהבין זאת כמצוה מן התורה הרי הרמב"ם להלכה הבין זאת כמעשה חסידות. ולפי הרמב"ם בפה"מ אין הבדל בין המקרה הראשון למקרה האחרון, בשניהם המדובר באיש שאינו ידוע האם הוא צדיק או רשע ובמעשה שניתן לפרשו לכאן או לכאן ובשני המקרים מוטל מדרך המעלה לדון לכף זכות. והרמב"ם חזר שנית על המקרה הראשון ובאר בו שזהו מעשה חסידות אך לא מדין המצוה גופה.

ו. סיוע להבנה זו ברמב"ם ניתן להביא מדברי המאירי (שבת קכו ע"ב) שכתב: "במשנת חסידים (=מסכת אבות) אמרו: לעולם הוי דן את האדם לכף זכות. והענין שכל שהוא מוחזק בחסיד אפילו ראו בו מעשה שהדברים מוכיחים בו לחובה אל תהרהר אחרי אלא השתדל לדון לכף זכות. אחר שיש לך לדון לזכות אף באפשר רחוק. ומזה המין באלו המעשים הנזכרים... למדת מכל אלו שאע"פ שהמעשים נוטים לחיוב אחר שהמעשה יוצא ממוחזק בחסיד ראוי לדון לזכות אף באפשר רחוק ומ"מ בהפך זה ר"ל שהוא מוחזק ברשע ראוי לדון לכף חובה אף באפשר רחוק כאמרו כי יחנן קולו אל תאמן בו ובאדם סתם ראוי לדון אחר הוכחת המעשה⁴ ואדם סתם ומעשה סתם ר"ל שאף המעשה אפשר לדון בשני פנים ואין הכרע באחד יותר מבהפכו ראוי לדון

רשע או אדם שאנו יודעים שהוא בינוני שניהם בחלק אחד שצריכים לדון לכף זכות. ושני החלקים האחרים הם צדיק גמור או רשע גמור. לגבי שני החלקים האחרונים כותב רבינו יונה שאינם כלולים במצוה שם, אפילו בצדיק גמור, אין החיוב עולה מן המצוה 'בצדק תשפוט' וכו' אלא מהאיסור לחשוד בכשרים. לא ברור מדברי רבינו יונה האם מחשיב זאת כמצוה או מעשה חסידות.

אפשר לפרש את דבריו בפה"מ לפי דבריו בספרו שערי תשובה (שער ג סי' ריח) כתב: "והנה כי תראה אדם אשר ידבר דבר או יעשה מעשה, ויש לשפוט דברו ומעשהו לצד טובה ולצד הזכות, אם האיש הוא ירא אלקים – נתחייבת לדון אותו לכף זכות על דרך אמת, גם כי יהיה הדבר קרוב ונוטה יותר אצל הדעת לכף חובה, ואם הוא מן הבינוניים אשר יזהרו מן החטא ופעמים יכשלו בו – יש עליך להטות הספק ולהכריעו לכף הזכות, כמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה (שבת קכו, ב): הדין את חבירו לכף זכות המקום ידינהו לכף זכות, והוא מצות עשה מן התורה, שנאמר (ויקרא יט, טו): "בצדק תשפוט עמיתך", ואם הדבר נוטה לכף חובה יהיה הדבר אצלך כמו ספק ואל תכריעו לכף חובה, ואם האיש הוא רב מעשיו לרוע או בחנתו כי אין יראת אלקים בלבבו, תכריע מעשיו ודבריו לכף חובה, שנאמר (משלי כא, יב): "משכיל צדיק לבית רשע מסלף רשעים לרע", וכבר הקדמנו לך פירושך. (באורחות חיים שער לשון הרע הביא לשון רבינו יונה).

4. איני יודע היכן דייק זאת ברמב"ם.

חבל נחלתו

ממעשיו אם צדיק אם רשע ועשה מעשה שאפשר לדונו לזכות ואפשר לדונו לחובה, מדת חסידות היא לדונו לכף זכות. אבל אדם שהוחזק ברשע, מותר לדונו לחובה, שלא אמרו אלא החושד בכשרים לוקה בגופו [שבת צ"ז א], מכלל שהחושד ברשעים אינו לוקה".

ט. וכן ניתן להוכיח מפירוש ר"מ אלמושינו למס' אבות (פרקי משה פ"א מ"ו): "והנה בגבול השלישי הזה (=והוי זן... לכף זכות) ראוי להתעורר, על הבנתו קצת, יען נראה היותו סותר האמת והצדק אשר נאמר על פי שלמה הע"ה מצדיק רשע ומרשיע צדיק תועבת ה' גם שניהם. אמנם הרמב"ם ז"ל ביאר המאמר הזה ואמר שזה יובן על הרוב כשיהיה האדם בלתי ידוע או בשיהיה המעשה בלתי מכריע לאחד משתי הקצוות שאז צריך בדרך חסידות שידין האדם את חבירו לכף זכות. והנה לדעתי עם שהוא ז"ל לא ביאר הענין נראה באמת כי מה שאמר הרב ז"ל הוא מוכרח מלשון התנא עצמו, זולת הכרח הענין, כי באומרו לכף זכות רמז שכשיהיה בכף מאזנים שוה שאין הכרע לשום צד מהשני צדדים אז ראוי שתדין אותו לכף זכות ולא לכף חובה, כי אם יהיה כף חובה מכרעת לא תפול ההזרה אז שידין אותו לכף זכות אם המציאות בפועל סותרת אותו וזה מבואר".

נלמד מדבריו כי רק כשאין הכרע אז ציווה התנא לדון לכף זכות אבל לא במקרים הקיצוניים לכאן או לכאן.

עולה להבנה זו שהרמב"ם לא חידש את שני המקרים הקיצוניים אלא למדם מדברי חכמים, וכן את הציווי לדון לכף זכות למד מדברי ר"י בן טבאי באבות. ונראה שבילדותו הבין את דברי הספרא כמצוה

לכף זכות מצד מעלת מדת המכריע וכך היא מבוארת בביאור גדולי המחברים למשנת חסידים".

רואים מדבריו שהבין את דברי הרמב"ם כמידת חסידות ולא כמצוה מן התורה.

ז. וכן ניתן להוכיח מפירוש הרשב"ץ במגן אבות (על אבות פ"א מ"ו) שכתב: "ורבינו משה ז"ל [ד"ה והוי דן] עשה בזה שלשה חלוקות, שאם האדם הוא מפורסם בצדק ויצא מתחת ידו דבר, אפילו יהיו רוב הצדדים נוטים לחובה, כיון שיש צד אפילו רחוק לדונו לזכות, חייב האדם לדונו לזכות. ועל זה נאמר בשבת [צז א] פרק הזורק **החושד בכשרים לוקה בגופו**. ויותר חזק מזה אמרו פרק מי שמתו [ברכות יט א], אם ראית תלמיד חכם שעבר עבירה בלילה, אל תהרהר אחריו ביום. שמא עשה תשובה. והקשו, שמא, סלקא דעתך, אלא אימא, ודאי עשה תשובה. ואם האדם הוא מפורסם ברשע ועשה מעשים, אפילו יהיו רובי הצדדים נוטים לזכות, כיון שיש צד אחד שיש לדונו לחובה, מותר לדונו לחובה. ועל זה נאמר [משלי כו כה], כי יחנן קולו אל תאמין בו כי שבע תועבות בלבו. ואם האדם הוא בלתי ידוע, והמעשה הוא שקול, ממדת החסידות הוא לדונו לזכות במצות זה החכם".

הרשב"ץ לפי הרמב"ם מחלק זאת לשלשה חלקים. ונראה שבצדיק גמור וכן רשע גמור הכרעת דינם אינה מצד הדיון לכף זכות. ורק במי שאינו ידוע אז יש לדונו מצד מידת חסידות לזכות.

ח. וכן נראה מדברי הרע"ב שפרש את המשנה באבות: "והוי דן את כל האדם לכף זכות – כשהדבר בכף מאזנים ואין לו הכרע לכאן ולכאן. כגון אדם שאין אנו יודעים

חבל נחלתו

מן התורה. וכן הבינו זאת רבנו יונה והחינוך. אולם הרמב"ם בזקנותו למד זאת באסמכתא בלבד, ולכן לא פסק זאת להלכה כמחייבת כל אדם מישראל. וכידוע את פירוש המשנה וספר המצוות כתב בערבית ובצערותו.

סימן מג

שמיטת כספים בזמן הזה

שאלה

האם שמיטת כספים נוהגת בימינו, מדאורייתא או מדרבנן, האם יש הבדל בין א"י לחו"ל, והאם המעוניין שלא ישמטו חובותיו צריך לכתוב פרוזבול?

תשובה

א. נאמר בקידושין (לח ע"ב): "דבי אלעזר ברבי שמעון אומר: כל מצוה שנצטוו ישראל קודם כניסתן לארץ – נוהגת בין בארץ בין בחוצה לארץ, לאחר כניסתן לארץ – אינה נוהגת אלא בארץ, חוץ מן השמטת כספים ושילוח עבדים, שאע"פ שנצטוו עליהם לאחר כניסתן לארץ – נוהגת בין בארץ בין בחוצה לארץ. השמטת כספים חובת הגוף היא! לא נצרכא אלא לכדתניא: דתניא, רבי אומר: (דברים טו) וזה דבר השמיטה שמוט – בשתי שמיטות הכתוב מדבר, אחת שמיטת קרקע ואחת שמיטת כספים, בזמן שאתה משמט קרקע – אתה משמט כספים, בזמן שאי אתה משמט קרקע – אי אתה משמט כספים. ואימא: במקום שאתה משמט קרקע – אתה משמט כספים, ובמקום שאין אתה משמט קרקע – אין אתה משמט כספים! ת"ל: (דברים טו) כי קרא שמיטה לה, מכל מקום".

ומפרש רש"י:

"כל מצוה שנצטוו ישראל – להנהיגה קודם

שיכנסו לארץ דהיינו חובת הגוף נוהגת בין בארץ בין בחוצה לארץ.

"חוץ מהשמטת כספים – ולקמיה פריך הא נמי נצטוו עליה קודם לכן דהא חובת הגוף היא ומאי חוץ.

"לא נצרכא אלא לכדתניא – דלא נצטוו עליה קודם לכן.

"בזמן שאין אתה משמט קרקע – כגון במדבר ולאחר שגלו.

"ואימא במקום כו' – ולמעוטי חוצה לארץ אף בזמן הארץ".

היינו, ראב"ש מתוה כלל עפ"י שיטת רבי, ששמיטת כספים אע"פ שהיא מצוה שאינה תלויה בארץ והיא חובת הגוף בכ"ז יש לה קשר ישיר לשמיטת קרקעות היינו שביעית של חרישה וזריעה, ובזמן שאין נוהגים שמיטת קרקעות אין נוהגים מצות שמיטת כספים בין בארץ ישראל ובין בחו"ל. והגמרא דוחה שמהיקש לא נלמד על חילוק בין א"י וחו"ל, אלא לומדים מההיקש על ההתאמה בין שמיטת כספים לשמיטת קרקעות.

תוס' (קידושין שם ד"ה השמטת כספים) מביאים בשם ר"ת שפרש את דברי רבי שהצמיד בין יובל לכל דיני שמיטה – כספים וזריעה וחרישה וכד'. ויש לכך השלכה לגבי חומר דיני זריעה בשביעית בימינו (עי' מבוא לשבת הארץ), אולם לא